

Вишња ЈОВАНОВИЋ

**О ДИСЦИПЛИНИ И
МЕТОДОЛОГИЈИ КОМПАРАТИВНЕ
КЊИЖЕВНОСТИ У ВРЕМЕНУ
ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ**

независни истраживач

(David Damrosch. *Comparing the Literatures: Literary Studies in a Global Age*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2020, 399 pp.)

Дејвид Дамрош (David Damrosch) је професор књижевности и шеф катедре за компаративну књижевност на Универзитету Харвард. Осим као аутор и уредник, Дамрош је светској и компаративној књижевности допринео и оснивањем Института за светску књижевност на Харварду, летње школе намењене студентима постдипломских студија, професорима и истраживачима на почетку каријере, која сваке године окупља више од стотину учесника из свих крајева света.

Најзапаженије Дамрошеве монографије јесу управо оне које разматрају књижевност у глобалном светлу: *Шта је светска књижевност?* (*What is World Literature?*, 2013) и *Како читати светску књижевност* (*How to Read World Literature*, 2009). Стручна јавност је с нестрпљењем дочекала Дамрошеву најновију монографију *Поређење књижевности: студије књижевности у глобално доба* (*Comparing the Literatures: Literary Studies in a Global Age*, 2020), прву након десетогодишњег затишја. Званично представљање отежала је пандемија ковида-9, па је тако – уместо на годишњој конференцији Америчког друштва за компаративну књижевност (American Comparative Literature Association) у марту 2020, која је отказана у последњем тренутку – књига представљена неколико месеци касније у оквиру виртуелног заседања Харвардовог Института за светску књижевност.

Књига од почетка – не од прве странице већ од самог наслова – заузима чисто компаративну позицију. Дамрош отворено каже да монографија није намењена само студентима и професорима компаративне књижевности већ свима који настоје да уврсте компаративну димензију у свој рад. Поднаслов пак носи дисциплинарну назнаку, наговештавајући да ће се монографија бавити положајем студија књижевности у глобалном добу. Интересантно је да се Дамрош определио да у поднаслову не нагласи да се његова књига бави дисциплином компаративне књижевности већ студијама књижевности уопште.

Књига почиње питањима: која је улога компаратиста у данашњем свету? Како и зашто поредити књижевности у тренутку кад је толико различитих књижевности на сцени? Поставља се питање шта значе „књижевности“ у наслову – је ли посреди национални или неки други критеријум? Дамрош наводи да је статус компаративне књижевности компликован зато што се различите јединице узимају као основ поређења, те се тако компаратисти воде и језичким и расним и социјалним и националним критеријима. Такође, Дамрош објашњава да „компаративна књижевност“ традиционално подразумева поређења која превазилазе националне границе, али да се све већи број колега с националних катедри у некој мери бави компаратистиком. То је зато што су многа књижевна дела својеврсни, међународни пројекти“ у малом, који носе видљиве трагове страних утицаја, исказаних кроз интертекстуалне референце, преузете стилске поступке, мултилингвалне упливе итд., те се показало да је за њихово изучавање познавање само једне националне књижевности и једног језика недовољно. Поред тога, прелажење језичких и географских граница није више нужно међународни феномен: оно што традиционално перципирамо као „националне језике“ све више захтева компаратистички приступ. Појачане миграције допринеле су преиспитивању националних парадигми и идеје „националног језика“.

Поред увода и закључка, књига има осам централних поглавља, чији наслови садрже свега по једну реч, а свака од њих дата је у множини. Кроз наслове поглавља – 1. Порекла; 2. Емиграције; 3. Политике; 4. Теорије; 5. Језици; 6. Књижевности; 7. Светови; 8. Поређења – у саму структуру књиге уткан је мултиплицитет, а на пиједестал су издигнути хетерогеност и различитост. Такође, ови пажљиво одабрани и добро промишљени наслови указују на централне полемике и главне чиниоце у студијама књижевности.

Компаративну књижевност Дамрош не разматра у вакууму већ је смешта у друштвено-историјски контекст америчких академских кругова од краја шездесетих година прошлог века надаље, с посебним нагласком на тренутно стање, узимајући у обзир економске, друштвене, политичке и друге факторе који су утицали на промене у дисциплини компаративне књижевности. Мада смештена у америчке воде, књига обилато користи примере из других земаља, с посебним акцентом на оне традиције изван англосфере, углавном занемарене у западној науци. Дамрош наглашава чињеницу да се термин светска књижевност ретко користи да означи књижевност која заиста долази из читавог света већ је ограничена на узак круг западних култура. Дамрош тврди да не постоји скуп канонских дела које сваки компаратиста мора да познаје, али да свако ко се упушта у књижевна поређења мора бити свестан могућности које му се пружају.

На политичко-економском плану, аутор критикује мањак радних места на катедрама за компаративну књижевност, институционалне и концептуалне карактеристике програма где се изучава компаративна књижевност, а посебно застарелост и неусаглашеност програма са захтевима модерног друштва и нових парадигми. Дамрош сматра да је компаративна књижевност тренутно на прекретници каква се јавља једном у 50 или 100 година, због чега је важно да сваки компаратиста поново размотри шта узима као основ поређења. С посебним жаром Дамрош заговара идеју да више истраживања треба да се бави поређењима која обухватају књижевна дела настала пре више од два века. Наиме, тренутна истраживања махом су усмерена на последњих 50 до 200 година, што представља свега један одсто сачуване књижевности. Оно за шта се залаже у теорији, Дамрош маестрално демонстрира у пракси, илуструјући своје тврдње примерима из књижевности њему далеких како географски тако и временски. Ретко који компаратиста има такву ширину и такву свест о врстама изазова који се јављају у бављењу књижевностима различитих поднебља, језика и култура. Треба ценити искрена настојања и огроман труд Дејвида Дамроша да своју теоријско-методолошку књигу поткрепи и обогати примерима који превазилазе његове језичке компетенције и уску специјалност.

Поређење књижевности: студије књижевности у глобално доба представља незаобилазно штиво за искусне компаратисте, али и за они се тек бојажљиво упуштају у те воде. Уз то, она се може читати и као својеврстан извештај о стању дисциплине, па може послужити као водич руководиоцима катедри и института заинтересованим за институционалне промене. Дамрошева најновија књига одличан је избор за све оне којима је потребан добар методолошки водич, али и за оне који желе да своје познавање књижевности обогате новим увидима, примерима и препорукама за читање. Иако засад није преведена на српски, као уосталом ниједна његова књига, што је заиста велика штета, имајући у виду компаратистичку традицију која се пажљиво негује на домаћим факултетима, остаје нада да ће и они који не читају литературу на енглеском језику ускоро добити прилику да се упознају с макар једним делом Дамрошевог богатог опуса.